

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Навчально-науковий інститут
агротехнологій, селекції та екології**

Кафедра землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова

Матеріали круглого столу

ВІКТОР САЗАНОВ: ЗНАКОВА ПОСТАТЬ АГРАРНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

присвяченого 145-річчю від дня народження
Віктора Івановича Сазанова
(1879-1967)

11 квітня 2024 року

пддау
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-
науковий
інститут
агротехнологій,
селекції та
екології

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра землеробства і агрохімії імені В.І. Сазанова

ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА
ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ ІМЕНІ М.І. ВАВИЛОВА ІНСТИТУТУ
СВИНАРСТВА І АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Матеріали круглого столу

ВІКТОР САЗАНОВ: ЗНАКОВА ПОСТАТЬ
АГРАРНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

присвяченого 145-річчю від дня народження
Віктора Івановича Сазанова
(1879-1967)

11 квітня 2024 року

УДК: 631.58:631.8:001-029-9

Треті Сазановські читання : «Віктор Сазанов : знакова постать аграрної науки та освіти» Матеріали круглого столу присвяченого 145-річчю від дня народження Віктора Івановича Сазанова. м. Полтава, 11 квітня 2024 р. Полтава: Астроя, 2024. 67 с.

Збірник вміщує матеріали круглого столу присвяченого 145-річчю від дня народження вченого Віктора Івановича Сазанова та вміщує розділи: історія агробіологічної науки й освіти; актуальні питання землеробства, агрохімії, ґрунтознавства та рослинництва. Призначений для наукових співробітників, викладачів, студентів й аспірантів вищих навчальних закладів, керівників і спеціалістів сільськогосподарських підприємств

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Галич О.А. – професор, ректор університету (**головний редактор**); Маренич М.М. – доктор с.-г. наук, директор Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології (**заступник головного редактора**); Поспелов С.В. – доктор с.-г. наук, завідувач кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова (**відповідальний редактор**); Олєпир Р.В. – кандидат с.-г. наук, доцент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова (**відповідальний секретар**); Онішко В.В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Міщенко О.В. – кандидат с.-г. наук, професор кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Тараненко С.В. – кандидат с.-г. наук, доцент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Ласло О.О. – кандидат с.-г. наук, доцент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Гордєєва О.Ф. – кандидат с.-г. наук, доцент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Біленко О.П. – кандидат с.-г. наук, ст. викладач кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Воропіна В.О. – асистент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова.

Рецензенти:

Шевніков М.Я., доктор с.-г. наук, професор кафедри рослинництва ПДАУ;

Тищенко В.М., доктор с.-г. наук, завідувач кафедри селекції, насінництва і генетики ПДАУ;

Рекомендовано до видання Вченою радою Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології Полтавського державного аграрного університету (протокол № 8 від 24 квітня 2024 р.)

Матеріали подаються в авторській редакції мовами оригіналів. Відповідальність за зміст і достовірність поданих матеріалів та наведених даних несуть автори.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ АГРОБІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ Й ОСВІТИ

Самородов В.М., Поспєлов С.В. Казахський хронотоп Віктора Сазанова у 1931-1940 рр.....	6
Опара Н.М. Наукова діяльність В.І. Сазанова на Полтавщині.....	9
Самородов В.М., Усенко В.М. Федір Григорович Помаленький (1894 – ?): штрихи біографії (за матеріалами архівно-кримінальної справи з фондів Державного архіву Кіровоградської області).....	11
Самородов В.М., Шиян О.О. Олександр Туткевич (1898-1937) – бібліографічний та професіональний профіль вченого та педагога.....	16
Біленко О. П., Філатова Н.Ф. Сторіччя створення цукрового буряка на Веселоподільській дослідно-селекційній станції.....	20
Самородов В.М., Шиян О.О. Історичний аспект культивування арахісу на Полтавщині (1909-1967).....	23
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗЕМЛЕРОБСТВА, АГРОХІМІЇ, ГРУНТОЗНАВСТВА ТА РОСЛИННИЦТВА	
Біленко О.П., Воропіна В.О. Біологічний спосіб боротьби з <i>Orobanche cumanica</i> Wall.....	26
Гангур В.В., Гангур М.М., Лень О.І. Вплив обробітку ґрунту на вміст доступної вологи та сумарне водоспоживання посівів ячменю ярого у Лівобережному Лісостепу України.....	28
Глущенко Л.Д., Лень О.І., Тоцький В.М. Вплив різних систем обробітку ґрунту та удобрення на урожайність сої і зміну вмісту гумусу.....	31
Глущенко Л.Д., Лень О.І., Олєпів Р.В. Зміни форм гумусу у чорноземі типовому за тривалого застосування різних систем удобрення.....	33

Дудка Р.О., Оніпко В.В. Вплив строків сівби на урожайність та якість пшениці озимої в умовах Лівобережному Лісостепу України.....	36
Коба Р.Г., Тараненко С.В. Урожайність кукурудзи залежно від видів основного обробітку ґрунту та способів сівби в умовах нестійкого зволоження.....	40
Копелець Б.В., Кулик М.І. Особливості формування якісного зерна пшениці озимої залежно від сорту та умов вирощування.....	42
Красовський В.В., Черняк Т.В., Шкура Т.В. Захист <i>Punica granatum L.</i> від вимерзання за інтродукції в Лісостеп України.....	45
Ласло О.О. Нові підходи у землеробстві: точне та вертикальне землеробство.....	58
Marinich L.G., Sokyрко M.P. The forage productivity of the bromus inermis depends on the sowing rate.....	51
Олепів Р.В., Сорока Ю.В. Динаміка зміни властивостей чорнозему типового під впливом систем мінімального та комбінованого обробітку ґрунту і удобрення.....	54
Пономаренко Ю.О., Міщенко О.В. Застосування гумітів у сільськогосподарському виробництві.....	58
Попов С.І., Кузьменко Н.В., Глибокий О.М., Міхальов І.А. Формування продуктивності та якості зерна пивоварних сортів ячменю ярого.....	61
Тоцький В.М., Глущенко Л.Д. Роль добрив у підвищенні врожайності гібридів соняшнику.....	65

**ФЕДІР ГРИГОРОВИЧ ПОМАЛЕНЬКИЙ (1894 – ?):
ШТРИХИ БІОГРАФІЇ**
(за матеріалами архівно-кримінальної справи з фондів
Державного архіву Кіровоградської області)

Самородов В.М., доцент кафедри захист рослин
Полтавський державний аграрний університет
e-mail: kafedra.zakhystu-roslin@ukr.net

Усенко В.М., старший науковий співробітник науково-дослідного
експозиційного відділу новітньої історії
Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського
e-mail: vladus1976@ukr.net

Ім'я Ф. Г. Помаленького – українського політичного діяча, організатора сільськогосподарської освіти і науки, жертви сталінських репресій 30-х рр. ХХ ст. – сьогодні є маловідомим не лише широкому загалу, а й дослідникам аграрної історії України [2]. У фонді П-5907 «Управління Комітету Державної безпеки при Раді Міністрів УРСР по Кіровоградській області», що нині зберігається в Державному архіві Кіровоградської області, авторами було виявлено його архівно-кримінальну справу за № 8512. Її матеріали (анкети, характеристики, довідки, протоколи допитів, постанови судів тощо) дають нам можливість детально висвітлити сторінки життя і діяльності та перипетії долі Федора Григоровича [1].

**Федір Помаленький.
Полтава. 1928 р.**

Як засвідчують архівні документи, Ф. Г. Помаленький народився 15 лютого 1894 р. в містечку Миропілля – волосному центрі Суджанського повіту Курської губернії (тепер село Сумського району та області). За іншими даними, місцем його народження є село Студенок того ж повіту та губернії, що згодом увійшло до складу Миропілля. Сім'я Помаленьких була досить заможною. Її глава Григорій Помаленький мав близько 50 га власної землі та лісових масивів, займався закупкою і збутом великих партій лісу та

худоби. Згодом господарство батька перейшло до сина Семена, який у 1930 р. був розкуркулений.

У Миропіллі Ф. Г. Помаленький закінчив чотирикласну народну школу і двокласну міську школу. Із 1908 до 1914 р. він здобував освіту в Деркачівській середній сільськогосподарській школі на Харківщині, а потім вступив до Московського сільськогосподарського інституту. Тут паралельно з навчанням Федір Григорович займався політичною діяльністю, зокрема був секретарем Московського комітету партії соціалістів-революціонерів (есерів). Після Лютневої революції 1917 р., будучи студентом третього курсу, він залишив інститут й повернувся на батьківщину. Причиною цього стала спеціальна постанова Московської групи есерів про виїзд членів партії на роботу в Україну.

Після цього Ф. Г. Помаленький за направленням повіт виконкому недовгий час працював дільничним агрономом у Миропіллі, а згодом – головою повітового земельного комітету в Суджі. У вересні 1917 р. з метою активізації своєї партійної діяльності Федір Григорович виїхав до Києва, де в той час перебували добре знайомі йому по Москві есери – Полоз, Ткаль, Приходько, Механіченко. Тут він кілька місяців пропрацював статистиком у Генеральному Секретаріаті із земельних справ.

На початку 1918 р. Ф. Г. Помаленький переїхав до Житомира, де обійняв посаду заступника голови Волинського губернського земельного комітету. З приходом до влади гетьмана П. Скоропадського перейшов на нелегальне становище. Удвох з есеркою Тищенкою вони об'їхали всі повітові партійні осередки губернії, яким передали завдання про продовження боротьби проти гетьмана. Після цього Федір Петрович вирушив до Києва, де взяв участь у нараді групи лівих есерів (боротьбистів), що перебувала на нелегальному становищі. На ній було розглянуто питання про остаточний розрив із правими есерами та організацію Української комуністичної партії (боротьбистів), обрано її Центральний комітет, до складу якого ввійшли Полоз, Механіченко, Заливчий, Еллан-Блакитний, Приходько і Лашевич.

Невдовзі після наради Ф. Г. Помаленький був призначений емісаром Київського губернського партійного комітету та отримав від ЦК УКП(б) доручення щодо остаточного оформлення боротьбистських осередків на місцях і їх підготовки до боротьби з гетьманським режимом. На виборах партійних органів, що відбулися незабаром, його також обрали членом трійки та секретарем губернського комітету. В 1919 р. Федора Григоровича як підпільного працівника було заарештовано денікінськими властями. Близько двох місяців він провів у в'язниці, а після звільнення був

направлений до Харкова як емісар Харківського губернського партійного комітету для виконання спеціальної постанови ЦК УКП(б) про єдину тактику боротьби боротьбистів та більшовиків проти Денікіна. Тут Ф. Г. Помаленький перебував до кінця 1919 р., коли денікінців було вигнано з України.

У березні 1920 р. Федір Григорович був учасником V-го з'їзду УКП(б), на якому було ухвалено рішення про ліквідацію боротьбистської організації та злиття її з Комуністичною партією (більшовиків) України й обрано 20 делегатів (у тому числі і Ф.Г. Помаленького) на IV-ту Всеукраїнську конференцію КП(б)У. Відразу після конференції ЦК КП(б)У направив його у складі трійки до Житомира із завданням провести ліквідацію колишніх боротьбистських осередків на території Волинської губернії. Однак це доручення трійці виконати не вдалося через наступ об'єднаних польсько-українських збройних сил, які 25квітня 1920 р. форсували р. Збруч, а наступного дня зайняли Житомир і Коростень.

У травні 1920 р. згідно з рішенням Житомирського комітету КП(б)У Федір Григорович перейшов на роботу в Червону армію, де до листопада служив на посаді інструктора політвідділу 6-ї армії. В листопаді він прибув до Харкова для участі в V-й конференції КП(б)У, після чого був направлений на роботу в Донбас. Тут Ф. Г. Помаленький до грудня 1922 р. працював завідуючим Дебальцевським повітовим земельним відділом, а з січня наступного року – інспектором повітової профосвіти та політруком сільськогосподарського технікуму в Луганську.

У липні 1925 р. Федір Григорович був відкликаний з Донбасу для роботи в Наркоматі земельних справ УСРР, де почергово обіймав посади заступника голови наукового сільськогосподарського комітету, завідуючого відділом регулювання земельних відносин та заступника голови особливої колегії вищого контролю в земельних спорах. Із липня 1928 р. він працював керуючим справами Полтавського політехнікуму, а згодом директором Полтавського сільськогосподарського інституту та викладачем загального хліборобства, а після реорганізації закладу в жовтні 1930 р. – директором Полтавського інституту свинарства [так у справі, а на справді – Полтавського зоотехнічного інституту]. Був звільнений з роботи Полтавським окружним комітетом КП(б)У в січні 1931 р. за ряд недоліків. Зокрема, зі слів Ф. Г. Помаленького, «...на лекціях преподаватели протаскивали бухаринские установки по ряду вопросов, я как директор за этим не проследил». Згодом, після арешту Федора Григоровича органами НКВС (1938 р.) його діяльність на посаді директора інституту була кваліфікована як «шкідницька». Так, у постанові прокуратури Кіровоградської області, датованій 29 вересня 1939 р.,

значалося: «Работая в 1928–30 году директором Полтавского с[ельско]/х[озяйственного] научного института, [Помаленький] брал под свою защиту ряд лиц, которые проводили в институте явно вредительские теории, о которых не раз местными организациями ставился вопрос о снятии с работы их. Кроме того, Помаленький с вредительской целью уничтожил при институте полевое хозяйство, что усложнило подготовку кадров института».

У лютому 1931 р. Ф. Г. Помаленький був призначений директором Українського інституту рослинництва в Харкові та очільником низки структур при ньому: Комісії із вивчення сортових ресурсів України; Всеукраїнської бригади з питань підвищення урожайності сільськогосподарських культур тощо. На посаді директора інституту він, виконуючи розпорядження заступника наркома земельних справ УСРР Сідерського, здійснив злиття Одеської селекційної дослідної станції з очолюваним закладом, що пізніше також було розцінене слідчими органами як «шкідництво». Наведемо цитату із згаданої вище постанови: «В 1931 году, работая директором Украинского института растениеводства, который находился в г. Харькове, по заданию бывшего зам[естителя] наркома земледелия Украины Сидерского (не перепрессированного) [Помаленький] выезжал в г. Одесса для выполнения вредительской установки о слиянии Одесской селекционной опытной станции с Харьковским институтом растениеводства». Про те, в чому ж конкретно полягало це «шкідництво», в документі не згадується.

Із вересня 1932 р. Федір Григорович обіймав посаду заступника керівника сектору кадрів Всеукраїнської Академії сільськогосподарських наук, а з лютого 1933 до квітня 1934 р. очолював Українську науково-дослідну станцію городнього господарства в м. Носівка Чернігівської області. В травні 1934 р. Ф.Г. Помаленького було призначено агрономом-інспектором зернового управління Наркомату земельних справ УСРР, у лютому наступного року – старшим агрономом Хорошанської МТС Сергівського району (Донбас), де він пропрацював до серпня 1936 р. Про його діяльність на останній посаді в постанові прокуратури Кіровоградської області від 29.09.1939 р. зазначено наступне: «В 1936 году, работая старшим агрономом в Хорошанской МТС, [Помаленький] с вредительской целью давал распоряжения колхозам на произведения мелкой пахоты в 15–16 сант[иметров] вопреки директивным требованиям партии и правительства призводит пахоту не меньше 18–20 сант[иметров]. Такой мелкой пахоты в колхозах было произведено до 1000 га».

Із березня 1937 р. Федір Григорович разом із сім'єю (доньки Зінаїда,

Галина, Маргарита, син Вадим, онук Валентин) проживав у с. Куцеволівка Онуфріївського району Кіровоградської області та працював дільничним агрономом Млинківської МТС. 11 січня 1938 р. його було заарештовано Онуфріївським райвідділом НКВС за звинуваченням у скоєнні злочинів, передбачених ст. 54-10 ч. 1 Кримінального кодексу УРСР, які полягали в тому, що Ф. Г. Помаленький «в прошлом состоял членом партии «боротьбистов», пролез в партию КП(б)У, из КП(б)У исключен, работая в земельных органах, проводил к[онтр]-р[еволюционную] деятельность». Невдовзі після арешту у Федора Григоровича стали проявлятися ознаки психічного захворювання і його направили на лікування в Полтавську психлікарню, де він перебував до червня 1938 р., після чого утримувався у в'язниці. Проведена 26 серпня 1939 р. медична експертиза встановила, що Ф.Г. Помаленький хронічно хворий на шизофренію. Також слідчими органами було з'ясовано, що раніше він неодноразово лікувався в психіатричних лікарнях – Харківській (1934 р., 1937 р.), Херсонській (1934 р.) та Сталінській (1936 р.).

У зв'язку з цим 9 вересня 1939 р. кримінальну справу було припинено, а її матеріали направлено на розгляд судової інстанції. Згідно з постановою судової колегії по кримінальних справах Кіровоградського обласного суду від 11.10.1939р. Федора Григоровича направили до Одеської психлікарні для лікування в закритому відділі. Після лікування судова колегія 25 січня 1940 р. постановила звільнити Ф. Г. Помаленького з-під варту й передати його під опікунство дочки Зінаїди. Оскільки вжитими заходами розшукати Зінаїду не вдалося, відповідно до постанови Кіровоградського обласного суду від 08.02.1940 р. Федора Григоровича було поміщено в Херсонську психіатричну лікарню для лікування до його видужування. Подальша доля Ф.Г. Помаленького невідома.

Список використаних джерел

1. Архівно-кримінальна справа Ф. Г. Помаленького. Державний архів Кіровоградської області. Ф. П-5907. Оп. 2. Спр. 8512.
2. Полтавська державна аграрна академія. 100 років звершень / За ред. А.А. Кочерги, М.М. Опари, В.М. Писаренка, В.М. Самородова, М.А. Якименко. Кам'янець Подільський: ТОВ «Друкарня Рута». 2020. 352с.